

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NILS WAHL
esitatud 8. mail 2014¹

Liidetud kohtuasjad C-359/11 ja C-400/11

Alexandra Schulz
versus
Technische Werke Schussental GmbH und Co.KG
Josef Egbringhoff
versus
Stadtwerke Ahaus GmbH

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Bundesgerichtshof (Saksamaa))

Direktiiv 2003/54/EÜ — Elektrienergia siseturg — Direktiiv 2003/55/EÜ — Maagaasi siseturg — Liikmesriigi õigusel põhinevad tarnijate ja tarbijate vahelised lepingud — Universaalteenuse osutamise kohustus — Tüüptingimused — Teenuse hinna ühepoolne muutmine tarnija poolt — Tarbijakaitse kohane tase — Lõpptarbijad — Lepingutingimuste läbipaistvuse nõue — Suhe direktiiviga 93/13/EMÜ — Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes — Kohtuotsuse ajalise kehtivuse piiramine

1. Paljud avalike teenuste sektorid², mis kunagi olid monopolid, on turu liberaliseerimise tulemusel läbi teinud märkimisväärseid muutusi. Nii on see ka energiaturuga. Selles kontekstis kehtestavad elektridirektiiv ja gaasidirektiiv³ (või ühiselt „energiadirektiivid”) eeskirjad energiaturu järkjärguliseks liberaliseerimiseks Euroopa Liidus.⁴ Ehkki põhiliselt käsitlevad need direktiivid energiasektori avamist konkurentsile, sisaldavad nad ka sätteid, mille eesmärk on tagada tarbijakaitse kõrge tase, eriti seoses lepingutingimuste läbipaistvusega lõpptarbijatele. Need sätted – mille eesmärk on tagada universaalteenus⁵ – nõuavad liikmesriikidelt kohaste meetmete võtmist, et kaitsta tarbijaid, eelkõige kaitsetumaid tarbijaid võrgust väljajäämise eest, ning näevad ette, et üheks sellekohaseks mehhanismiks on viimasena vastutava tarnija määramine.

2. Saksa õiguse kohaselt on gaasi- ja elektrienergia tarnijad kohustatud kodutarbijajaga lepingu sõlmima, kui nad tegutsevad universaalteenuse osutamise kohustuse alusel. Neile lepingutele kohaldatakse energiaga varustamise üldtariife. Põhikohtuasjades tõstatatud küsimuseks on, kas selle kohustusega kaasneb ka teenuseosutajatele seadusega antud õigus hindu ühepoolset muuta. Selle küsimuse lahendamiseks soovib Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) juhiseid Euroopa

1 — Algkeel: inglise.

2 — Nende sektorite hulka kuuluvad telekommunikatsioon, postiteenused, elektrienergia ja maagaas ning samuti raudteeteenused.

3 — Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2003. aasta direktiiv 2003/54/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 96/92/EÜ (ELT 2003, L 176, lk 37; ELT eriväljaanne 08/02, lk 76), ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2003. aasta direktiiv 2003/55/EÜ maagaasi siseturu ühiseeskirjade kohta ning direktiivi 98/30/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (EÜT 2003, L 176, lk 57; ELT eriväljaanne 12/02, lk 230).

4 — Dokument „Completing the internal Market in Energy”, KOM(2001) 125 (lõplik), lk 2 (edaspidi „komisjoni 2001. aasta teatis”).

5 — Ehkki need sätted (nimelt elektridirektiivi artikkel 3 ja gaasidirektiivi artikkel 3, mida on tsiteeritud allpool vastavalt punktides 6 ja 10) on sõnastatud avalike teenuste osutamise kohustusena, viitan alljärgnevalt nende sätete alusel kehtestatud kohustusele kui universaalteenuse osutamise kohustusele.

Kohtult selle kohta, milline on liidu õiguse kohaselt kõnealuste tarnelepingute puhul kohane lõpptarbijate kaitstuse tase. See küsimus on vaieldamatult ülitähtis. See on nii, kuna nende hinnamuudatuste seaduslikkus sõltub tõlgendusest, mis antakse elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 ja gaasidirektiivi artikli 3 lõikes 3 sätestatud nõudele, et lepingutingimused peavad olema läbipaistvad.

3. Selles kontekstis peab Euroopa Kohus samuti võtma seisukoha nimetatud läbipaistvuse nõude ja direktiivi 93/13⁶ artiklites 3 ja 5 sätestatud kohustuste võimaliku omavahelise suhte kohta. See vajadus on tekkinud, kuna Euroopa Kohus andis hiljuti kohtuotsuses RWE Vertrieb⁷ juhiseid viimati nimetatud kohustuste kohta samuti seoses energia tarnimise lepingutega. Käesolevas kohtuasjas seisneb põhiline väljakutse seega selles, et tuleb kindlaks määrata, kas kõiki neid erinevaid nõudeid tuleb tõlgendada ühetaoliselt olenemata asjaolust, et nende aluseks olevatel õigusaktidel on erinevad eesmärgid. Usun, et sellele küsimusele tuleks vastata eitavalt, ja püüan seda alljärgnevalt põhjendada.

I. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus

1. Elektridirektiiv

4. Elektridirektiivi põhjenduses 24 märgitakse, et kodutarbijatele ja, kui liikmesriigid seda vajalikuks peavad, väikestele ettevõtetele peaks olema tagatud elektrienergia tarnimine kindlaksmääratud kvaliteediga ja selgelt võrreldavate, läbipaistvate ning mõistlike hindadega. Selles kontekstis peaksid liikmesriigid võtma vajalikke meetmeid, et kaitsta kaitsetumaid tarbijaid.

5. Põhjenduse 26 kohaselt on elektridirektiivi põhinõudeks arvestamine avalike teenuste osutamise nõuetega. Selleks kehtestatakse direktiivis ühised miinimumstandardid, milles arvestatakse üldise kaitse ja varustuskindluse eesmärke.

6. Elektridirektiivi artikkel 3, mis kehtestab avalike teenuste osutamise kohustust ja tarbijakaitset käsitlevad eeskirjad, sätestab:

„3. Liikmesriigid tagavad, et kõikidele kodutarbijatele ja, kui liikmesriigid seda vajalikuks peavad, väikestele ettevõtetele [...] osutatakse universaalteenust, mis tähendab, et neil on õigus saada oma territooriumil kindlaksmääratud mahus elektritarneid mõistliku, hõlpsasti ja selgelt võrreldava ning läbipaistva hinnaga. Universaalteenuse osutamise tagamiseks võivad liikmesriigid kindlaks määrata viimasena vastutava tarnija. [...]

[...]

5. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et kaitsta lõpptarbijaid ja tagada tarbijakaitse kõrge tase ning tagavad eelkõige kaitsetumate tarbijate piisava kaitse, sealhulgas kohased meetmed nende võrgust väljajäämise vältimiseks. Selleks võivad liikmesriigid võtta meetmeid kaugetes piirkondades asuvate lõpptarbijate kaitsmiseks. Neil tuleb tagada tarbijakaitse kõrge tase, eriti seoses lepingutingimuste läbipaistvuse, üldise teabe ning vaidluste lahendamise mehhanismidega. Liikmesriigid tagavad vabatarbijatele reaalse võimaluse tarnijat vahetada. Vähemalt kodutarbijate osas peaksid need meetmed hõlmama A lisas sätestatud meetmeid.”

6 — Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (ELT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288).

7 — 21. märtsi 2013. aasta otsus kohtuasjas C-92/11: RWE Vertrieb.

7. Elektrimdirektiivi A lisas on määratletud meetmed, mida liikmesriigid peavad tarbijate kaitsmiseks võtma. Nimelt:

„Ilma et see piiraks tarbijakaitset käsitlevaid [liidu] eeskirju, eelkõige [direktiivi 97/7/EÜ]⁸] ja [direktiivi 93/13], võetakse artiklis 3 nimetatud meetmeid selleks, et tagada tarbijatele:

- a) õigus sõlmida elektriteenuse osutajaga leping, milles tuuakse välja:
 - [...]
 - ajakohase teabe saamise viisid kõigi kohaldatavate tariifide ja hooldustasu liikide kohta,
 - lepingu kestus, teenuste ja lepingu pikendamise ja lõpetamise tingimused, lepingust taganemise õiguse olemasolu,
 - võimalikud hüvitised ja tagasimakse kord juhul, kui teenuse kvaliteet ei vasta kokkulepitule, [...]
 - [...]

Tingimused peavad olema õiglased ja eelnevalt hästi teada. Igal juhul peaks see teave olema tarbijale kättesaadav enne lepingu sõlmimist või kinnitamist. [...]

- b) õigeaegne teatis lepingutingimuste kõigi muutuste kohta ning taganemisõiguse teatavakstegemine teatise saamisel. Teenuse osutajad peavad nendega liitunud tarbijatele ise õigeaegselt teatama kõigist tasu suurendamistest hiljemalt ühe arve esitamise normaaltähtaja jooksul pärast suurenemise jõustumist. Liikmesriigid tagavad, et tarbijatel oleks vabadus lepingutest taganeda, kui nad ei nõustu neile elektriteenuse osutaja poolt teatatud uute tingimustega;
- c) läbipaistva teabe saamine elektriteenustele juurdepääsu ja kasutamise suhtes kohaldatavate hindade, tariifide ja üldtingimuste kohta;
- d) tasumisviiside lai valik. Iga muudatus tingimustes peab kajastama erinevatest maksesüsteemidest tarnijale tulenevaid kulusid. Üldtingimused peavad olema õiglased ja läbipaistvad. Need peavad olema selged ja arusaadavad. [...]

2. Gaasidirektiiv

8. Gaasidirektiivi põhjenduse 26 kohaselt peaksid liikmesriigid tagama, et tarbijate liitumisel gaasivõrguga teavitataks neid õigusest saada kindla kvaliteediga maagaasi mõistliku hinna eest. Sellega seoses võivad liikmesriikides lõpptarbijate kaitseks võetavad meetmed olla erinevad, kui tegemist on kodumajapidamiste ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtetega.

9. Põhjenduses 27 täpsustatakse, et arvestamine avalike teenuste osutamise nõuetega on gaasidirektiivi põhinõue. Sellega seoses on selles direktiivis määratletud ühised miinimumstandardid, milles muu hulgas arvestatakse tarbijakaitse ja varustuskindluse eesmärke.

8 — Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 1997. aasta direktiiv 97/7/EÜ tarbijate kaitse kohta sidevahendi abil sõlmitud lepingute korral (EÜT L 144, lk 19; ELT eriväljaanne 15/03, lk 319).

10. Samamoodi nagu elektridirektiivi artikkel 3 määratleb gaasidirektiivi artikkel 3 maagaasiettevõtjate avalike teenuste osutamise kohustuse ja tarbijakaitse raamid. Selles on sätestatud:

„3. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et kaitsta lõpptarbijaid ja tagada tarbijakaitse kõrge tase, ning tagavad eelkõige kaitsetumate tarbijate piisava kaitse, sealhulgas kohased meetmed võrgust väljajäämise vältimiseks. Sellega seoses võivad nad võtta asjakohaseid meetmeid, et kaitsta gaasivõrguga ühendatud ääremaade tarbijaid. Liikmesriigid võivad gaasivõrguga ühendatud tarbijatele määrata viimasena vastutava taseme tarnija. Neil tuleb tagada tarbijakaitse kõrge tase, eriti seoses lepingute üldtingimuste läbipaistvuse, üldise teabe ning vaidluste lahendamise mehhanismidega. Liikmesriigid tagavad vabatarbijatele tarnija vahetamiseks tõhusad võimalused. Vähemalt majapidamistarbijatega seotult peaksid need meetmed sisaldama A lisa sätestatud meetmeid.”

11. Samamoodi nagu elektridirektiivis sisaldab A lisa loetelu meetmetest, mida liikmesriigid peavad tarbijate kaitsmiseks võtma. Nimelt:

„Ilma et see piiraks tarbijakaitset käsitlevaid [liidu] eeskirju, eelkõige [direktiivi 97/7] ning [direktiivi 93/13], võetakse artiklis 3 nimetatud meetmeid selleks, et tagada tarbijatele:

a) õigus sõlmida gaasiteenuse osutajaga leping, milles tuuakse välja:

— [...]

— õigeaegse teabe saamise viisid kõigi kohaldatavate tariifide ja hooldustasu liikide kohta;

— lepingu kestus, teenuste ja lepingu pikendamise ja lõpetamise tingimused, lepingust taganemise õiguse olemasolu;

— [...]

Tingimused peavad olema õiglased ja eelnevalt hästi teada. Igal juhul peaks see teave olema tarbijale kättesaadav enne lepingu sõlmimist või kinnitamist. Kui leping sõlmitakse vahendaja kaudu, peab eespool nimetatud teave samuti olema kättesaadav enne lepingu sõlmimist;

b) õigeaegne teavitamine lepingutingimuste kõigist kavandatavatest muudatustest ning taganemisõiguse teatavakstegemine teate saamisel. Teenuse osutajad peavad nendega liitunud tarbijatele ise õigeaegselt teatama kõigist tasu suurendamistest hiljemalt ühe arve esitamise normaaltähtaja jooksul pärast suurenemise jõustumist. Liikmesriigid tagavad, et tarbijatel oleks vabadus lepingutest taganeda, kui nad ei nõustu neile gaasiteenuse osutaja poolt teatatud uute tingimustega;

c) läbipaistva teabe saamine gaasiteenustele juurepääsu ja kasutamise suhtes kohaldatavate hindade, tariifide ja üldtingimuste kohta;

d) tasumisviiside lai valik. Iga muudatus tingimustes peab kajastama erinevatest maksesüsteemidest tarnijale tulenevaid kulusid. Üldtingimused peavad olema õiglased ja läbipaistvad. Need peavad olema selged ja arusaadavad. [...]

[...]

g) kes on gaasivõrku ühendatud, teave nende õiguse kohta saada siseriiklikult kohaldatavate õigusaktide kohaselt kindla kvaliteediga maagaasi mõistliku hinna eest.”

B. Saksa õigus

12. Põhikohtuasjades asjakohasel ajal olid tüüptingimused, mille kohaselt elektrienergia tarnijad pidid ühendama igäühe oma tarnesüsteemi ning tarnima elektrienergiat üldtariifi alusel (üldtariifiga tarbijad), reguleeritud määruse Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Elektrizitätsversorgung von Tarifkunden (edaspidi „AVBEltV”)⁹ sätetega ning hiljem sätetega, mis sisaldasid määruses Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Elektrizität aus dem Niederspannungsnetz (edaspidi „StromGVV”)¹⁰. Asjaomased sätted olid ka üldtariifiga tarbijatega sõlmitud tarnelepingute lahutamatuks osaks.

13. AVBEltV § 4 sätestab:

„(1) Elektrienergia tarnija tarnib [elektrienergiat] kehtivate üldtariifide ja tüüptingimuste alusel.

(2) Üldtariifide ja tüüptingimuste muudatused jõustuvad alles pärast avaldamist.”

14. Ülesütlemisõigus on sätestatud AVBEltVi §-s 32, mis sätestab:

„(1) Lepinguline suhe kestab katkematult senikaua, kuni üks pooltest selle ühekuulise etteteatamistähtajaga, mis hakkab kulgema kalendrikuu lõpust, üles ütleb [...]

(2) Kui muutuvad üldtariifid või elektrienergia tarnija muudab käesoleva määruse alusel oma tüüptingimusi, võib tarbija lepingulise suhte üles öelda kahenädalase etteteatamistähtajaga, mis hakkab kulgema avalikustamisele järgneva kalendrikuu lõpust.”

15. StromGVV § 5 lõige 2 sätestab:

„Üldhindade ja täiendavate tingimuste muudatused jõustuvad vastava kuu algusest ja alles pärast avaldamist, mis peab toimuma vähemalt kuus nädalat enne kavandatavat muutmist. Põhitarnija on kohustatud samaaegselt avaldamisega saatma tarbijale kavandatavate muudatuste kohta kirjaliku teate ja avaldama muudatused oma veebilehel. Üldtariifide ja tüüptingimuste muudatused jõustuvad alles pärast avaldamist.”

16. StromGVV § 20 kohaselt saab põhitarnelepingu üles öelda ühekuulise etteteatamistähtajaga, mis hakkab kulgema vastava kalendrikuu lõpust.

17. Põhikohtuasjas asjakohasel ajal olid tüüptingimused, mille kohaselt gaasitarnijad pidid ühendama igäühe oma tarnesüsteemi ning tarnima gaasi üldtariifi alusel (üldtariifiga tarbijad), reguleeritud määruse Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden (edaspidi „ABVGasV”)¹¹ sätetega. Asjaomased sätted olid ka üldtariifiga tarbijatega sõlmitud tarnelepingute lahutamatu osa.

18. AVBGasV § 4 sätestab:

„(1) Gaasitarnija tarnib gaasi kehtivate üldtariifide ja tüüptingimuste alusel [...]

(2) Üldtariifide ja tüüptingimuste muudatused jõustuvad alles pärast avaldamist.”

9 — 21. juuni 1979. aasta määrus, milles sätestatakse üldtariifiga tarbijate elektrienergiaga varustamise tüüptingimused (*Bundesgesetzblatt*, edaspidi „*BGBL.*” I osa, lk 684).

10 — 26. oktoobri 2006. aasta määrus, milles sätestatakse kodutarbijate elektrienergiaga madalpingevõrgust põhivarustamise ja asendusvarustamise tüüptingimused (*BGBL.* I osa, lk 2391).

11 — 21. juuni 1979. aasta määrus, milles sätestatakse üldtariifiga tarbijate maagaasiga varustamise tüüptingimused (*BGBL.* I osa, lk 676).

19. Ülesütlemisõigus on sätestatud AVBGasV §-s 32 järgmisel kujul:

„(1) Lepinguline suhe kestab katkematult senikaua, kuni üks pooltest selle ühekuulise etteteatamistähtajaga, mis hakkab kulgema kalendrikuu lõpust, üles ütleb [...]

(2) Kui muutuvad üldtariifid või elektrienergia tarnija muudab käesoleva määruse alusel oma tüüptingimusi, võib tarbija lepingulise suhte üles öelda kahe nädalase etteteatamistähtajaga, mis hakkab kulgema avalikustamisele järgneva kalendrikuu lõpust.”

20. Lisaks piirab nii elektri- kui gaasitarnijate õigust ühepoolset hindu muuta eelotsusetaotluse esitanud kohtu praktika, mille kohaselt on tarnijatel õigus hindu varieerida ainult mõistlikus ulatuses. Seega võib hindu muuta mõistlikult kasutatud kaalutusõiguse alusel ning muudatus on teisele poolele siduv ainult juhul, kui see on mõistlik. Sellega seoses allub hinna muutmine kohtu kontrollile. Mõistlikkuse nõudest tuleneb ka see, et tarnijad on kohustatud arvesse võtma ka võimalikku kulude vähenemist.

II. Faktilised asjaolud, menetlus ja esitatud küsimused

21. Kohtuasja C-359/11 asjaolude kohaselt tarnib maagaasitarnija Technische Werke Schussental GmbH und Co.KG (edaspidi „TWS”) A. Schulzile, kes on üldtariifiga tarbija, torustiku kaudu maagaasi kodutarbijate üldtariifiga tema kinnisasja jaoks Baienfurtis. Ajavahemikus 1. jaanuarist 2005 kuni 1. jaanuarini 2007 tõstis TWS tarnitud gaasi hinda kokku neli korda ning seejärel langetas hinda 1. aprillil 2007. A. Schulz vaidlustas aastate 2005, 2006 ja 2007 koondarvete hinnamuudatused, kuna ta pidas hinnatõuse ebamõistlikuks.

22. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses nõuab TWS aastate 2005–2007 tasumata jääksummade tasumist. Amtsgericht (esimese astme kohus) rahuldab TWS-i hagi 2 733,12 euro ning viivise ja õigusabikulude väljamõistmiseks. Apellatsioonikohus jättis A. Schulzi apellatsioonkaebuse rahuldamata, ent andis talle loa esitada eelotsusetaotluse esitanud kohtule kassatsioonkaebus.

23. Kuna Bundesgerichtshofil tekkisid kahtlused asjaomaste õigusaktide kooskõla suhtes liidu õigusega, otsustas ta menetluse peatada ning esitada eelotsuse saamiseks järgmise küsimuse:

„Kas [direktiivi 2003/55] artikli 3 lõiget 3 koostoimes lisa A punktidega b ja/või c tuleb tõlgendada nii, et kodutarbijatega, kellele tarnitakse maagaasi universaalteenuse osutamise kohustuse raames (üldtariifiga tarbijad), sõlmitud maagaasi tarnelepingutes ära toodud hindade muutmist puudutav liikmesriigi õiguse säte vastab läbipaistvuse nõuetele, kui selles sättes ei ole küll määratletud hinnamuudatuste põhjusi, eeldusi ega ulatust, kuid on tagatud, et gaasitarnija teatab tarbijale igast hinnatõusust mõistliku aja ette ja tarbijal on õigus öelda leping üles, kui ta ei soovi talle teatatud muudetud lepingutingimustega nõustuda?”

24. Kohtuasja C-400/11 asjaolude kohaselt on Stadtwerke Ahaus GmbH (edaspidi „SWA”) munitsipaaltarneettevõtja, mis varustab J. Egbringhoffi gaasi ja elektrienergiaga. 2004. aasta arves määras SWA gaasi hinnaks 3,521 senti/kWh ning elektrienergia hinnaks 9.758 senti/kWh.

25. SWA tõstis 2005. aastast kuni 2008. aastani mitmel korral tarnitava elektrienergia ja gaasi hindu. Igal korral teavitas ta hinnatõusust üldsust. J. Egbringhoff vaidlustas 18. jaanuaril 2006 SWA 6. jaanuari 2006. aasta arve 2005. aasta gaasi- ja elektritarnete eest selle alusel, et see oli ebamõistlik. Siiski tasus ta tingimuslikult arvetel näidatud lisatasu vastavalt aastate 2005, 2006 ja 2007 eest. SWA ignoreeris J. Egbringhoffi korduvaid nõudmisi tõendada, et küsitud hinnad olid mõistlikud, ning maksta tagasi elektri- ja gaasitarnete tasusid kokku 746,54 eurot, mida J. Egbringhoff pidas maksmisele mitte kuuluvaks.

26. J. Egbringhoffi 30. detsembri 2008. aasta hagi nõutakse SWA-lt 746,54 euro tagasimaksmist koos intressiga. Lisaks soovib ta asjaolu tuvastamist, et SWA on kohustatud võtma 2008. aasta arvestusaasta gaasi- ja elektri hinna arvestamisel aluseks 2004. aastal kehtinud hinnad. Hagi jäeti esimese ja teise astme kohtus rahuldamata, ent J. Egbringhoffile anti luba esitada eelotsusetaotluse esitanud kohtule kassatsioonkaebus.

27. Nagu A. Schulzi kassatsioonkaebuse puhul on Bundesgerichtshofil ka J. Egbringhoffi asjas kahtlused Saksa õiguse kooskõla suhtes liidu õigusega. Seetõttu otsustas ta menetluse peatada ning esitada eelotsuse saamiseks järgmise küsimuse:

„Kas [direktiivi 2003/54] artikli 3 lõiget 5 koostoimes lisa A punktidega b ja/või c tuleb tõlgendada nii, et kodutarbijatega, kellele tarnitakse elektrienergiat universaalteenuse osutamise kohustuse raames (üldtariifiga tarbijad), sõlmitud elektrienergia tarnelepingutes ära toodud hindade muutmist puudutav liikmesriigi õiguse säte vastab läbipaistvuse nõuetele, kui selles sättes ei ole küll määratletud hinnamuudatuste põhjusi, eeldusi ega ulatust, kuid on tagatud, et elektrienergia tarnija teatab tarbijale igast hinnatõusust mõistliku aja ette ja tarbijal on õigus öelda leping üles, kui ta ei soovi talle teatatud muudetud lepingutingimustega nõustuda?”

28. Kohtuasjas C-359/11 esitasid oma kirjalikud seisukohad TWS, Saksamaa valitsus ja komisjon. Kohtuasjas C-400/11 esitasid oma kirjalikud seisukohad J. Egbringhoff, SWA, Saksamaa valitsus ja komisjon.

29. Euroopa Kohtu presidendi 7. jaanuari 2014. aasta määrusega liideti need kaks kohtuasja suulise menetluse ja kohtuotsuse huvides. A. Schulz, TWS, J. Egbringhoff ning SWA esitasid oma seisukohad suuliselt kohtuistungil, mis peeti 27. veebruaril 2014, ning seda tegid ka Saksamaa valitsus ja komisjon.

III. Analüüs

A. Kontekst

30. Oma küsimustega küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt seda, millises ulatuses on täidetud elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 ning gaasidirektiivi artikli 3 lõikes 3 sätestatud läbipaistvuse nõue, kui liikmesriigi õigusnormides, mis käsitlevad elektrienergia ja gaasi tarnimist universaalteenuse osutamise kohustuse raames, ei ole olukorras, kus teenuseosutaja otsustab pärast asjakohast etteteatamist ühepoolset hindu muuta, ette nähtud muud õiguskaitsevahendit peale õiguse leping üles öelda.¹² Seda küsimust lahendades tuleb arvesse võtta asjaolu, et need sätted ei kohusta universaalteenuse osutamise kohustuse raames tegutsevat tarnijat avaldama tarbijale teavet hinnamuudatuse põhjuste, eelduste ega ulatuse kohta.

31. Vajadus anda juhiseid energiadirektiivides sisalduva läbipaistvuse nõude kohta tõusetub liidu tasandil tehtavate püüete taustal avada ja liberaliseerida Euroopa energiaturg. See liberaliseerimine on edenenu samade põhimõtete alusel nii elektrienergia kui maagaasi puhul ning seetõttu näib olevat kohane anda üks vastus mõlemale esitatud küsimusele, ehkki kahe asjaomase õigusakti vahel on tuvastatavad teatavad sisulised erinevused.¹³

12 — Nagu kohtuistungil täpsustati, käsitlevad esitatud küsimused liikmesriigi õiguse kooskõla liidu omaga ning mitte asjaomaste õigusnormide võimalikku vahetut mõju liikmesriigi kohtumenetluses. Seega ei ole käesolevas asjas asjakohane küsimus, kas ja millisel määral saab neid liikmesriigi õigusnorme tõlgendada kooskõlas liidu õigusega.

13 — Isegi energiadirektiivide artiklite 3 kiire lugemine kinnitab seda seisukohta. Üks kommentaator on gaasidirektiivi kohta kirjutanud, et see on universaalteenuse osutamise kohustuse ja mõistliku hinna tagamise vajaduse osas „vähem kaugeleminev” kui elektridirektiiv. Vt selle kohta Pront-van Brommel, S., „The Development of the European Electricity Market in a Juridical No Man’s Land”, Dorsman, A. jt (toim), *Financial Aspects in Energy*, Springer-Verlag, Berlin, 2011, lk 167–193, lk 187.

32. Arvestades, et energiadirektiivide eesmärgid on identsed, tuleks läbipaistvuse nõuet tõlgendada mõlema õigusakti puhul samamoodi. Eesmärgid on kahetised. Ühelt poolt, nagu on juba eespool viidatud, on energiadirektiivide üldine eesmärk tagada energiaturu liberaliseerimine, avades järk-järgult konkurentsile sektori, mida on traditsiooniliselt iseloomustanud riiklikud monopolid. Teisisõnu on direktiivid mõeldud tagama energia siseturu loomise.¹⁴ Teiselt poolt on neis eriti rõhku pandud vajadusele tagada tarnekindlus.¹⁵

33. Viimati nimetatud kohustus on tihedalt seotud mõlema energiadirektiivi artiklis 3 sätestatud universaalteenuse osutamise kohustusega. Selline universaalteenuse osutamise kohustus, nagu on sätestatud energiadirektiivide asjaomastes sätetes, on kehtestatud tagamaks, et teenust (käesoleval juhul energia tarnimine) osutatakse tarbijatele mõistliku hinna ja tingimustega olenemata tarbija majanduslikust ja sotsiaalsest olukorrast või asukohast.¹⁶ Teisisõnu täiendab see kord konkurentsile avatud turul osutatavaid teenuseid ja seega toimib „turvavõrguna” kõige haavatavamas olukorras olevatele tarbijatele.¹⁷ Ent energia tarnijate vaatenurgast sekkub universaalteenuse osutamise kohustus oluliselt nende ettevõtlusvabadusse, eriti kuivõrd universaalteenuse osutamise kohustusega seotud hinnad peavad olema mõistlikud.¹⁸

34. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses olevad kohtuasjad peegeldavad selgelt neid raskusi, mis kaasnevad universaalteenuse osutamise kohustuse alusel energiaga varustatavate lõpptarbijate huvide ühildamisega teenuseosutajate vastavate huvidega. Käesolevad kohtuasjad hõlmavad elektrienergia ja/või gaasi universaalteenuse lepinguid.¹⁹ Eelotsusetaotlusest nähtub, et selle tarnekorra kohaselt on energiatarbijatel Saksamaal seadusest tulenev kohustus võimaldada igähele liitumist nende tarnesüsteemiga ja tarnida elektrienergiat ja gaasi üldtariifide alusel. Teisisõnu ei kuulu need liikmesriigi õigusele alluvad lepingud lepinguvabaduse sfääri. See ilmneb eriti selgelt asjaolust, et teenuseosutajad on kohustatud asjaomaste liikmesriigi sätete alusel sõlmima lepinguid isegi soovimatute tarbijatega. Samuti piiravad need eeskirjad oluliselt teenuseosutajate võimalusi selliste tarbijatega leping üles öelda (mida selgelt soosib kummagi energiadirektiivi artikkel 3, mis nõuab liikmesriikidelt meetmete võtmist võrgust väljajäämise vältimiseks).

35. Nagu eespool lühidalt mainiti, annab Euroopa Kohtu hiljutine kohtuotsus RWE Vertrieb selgeid juhiseid selle kohta, millist mõõdupuud kasutada seoses läbipaistvuse nõudega direktiivis 93/13. Ehkki selles kohtuasjas arutati peamiselt direktiivi 93/13 tõlgendamist, puudutati selles ka gaasidirektiivi, kuivõrd selles käsitletud lepingute esemeks olid maagaasi tarnimine „erilepingute” alusel.²⁰

14 — Vt eespool 4. joonealuses märkuses viidatud komisjoni 2001. aasta teatis.

15 — *Ibidem*, lk 41.

16 — Üldteenuse mõiste kohta üldiselt vt Rott, P., „A New Social Contract Law for Public Services? – Consequences from Regulation of Services of General Economic Interest in the EC”, *European Review of Contract Law* (1) 2000, lk 323–345, eriti lk 330 jj. Vt ka Nihoul, P., „The status of consumers in European liberalisation directives”, *Yearbook of Consumer Law*, 2009, lk 67–106.

17 — Rott, *op. cit.*, lk 330.

18 — Kui elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 on viidetud mõistlikule hinnale, siis gaasidirektiivi artikli 3 lõige 3 selle koha pealt vaikib. Ent seda lahknevust ei saa minu meelest tõlgendada nii, et gaasitarnete puhul puudub igasugune nõue tagada selles sättes sätestatud universaalteenuse osutamise kohustuse puhul mõistlik hind. See on nii, kuna õigus saada maagaasi mõistliku hinna eest on sõnaselgelt nimetatud gaasidirektiivi põhjenduses 26 ning samuti selle direktiivi A lisa punktis g.

19 — Saksa õiguse kohaselt on energiatarbijatel samuti võimalik sõlmida elektri või gaasi tarnimise lepinguid tarbijatega lepinguvabaduse alusel. Seda liiki lepingut nimetatakse ajaloolistel põhjustel „erilepinguks”. Lisaks võimalusele sõlmida selliseid lepinguid on tarnijatel liikmesriigi õiguse kohaselt selliste lepingute sõlmimise kohustus, millele kehtib üldhind (universaalteenuse osutamise kohustusega hõlmatud lepingud).

20 — Vt 19. joonealune märkus.

36. Samas on oluline arvesse võtta, et direktiivi 93/13 artikli 1 lõikes 2 välistatakse selle kohaldamisalast sõnaselgelt lepingutingimused, mis „põhinevad kohustuslikel põhikirjasätetel või õigusnormidel” [mõiste „põhikirjasätted või õigusnormid” asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „õigus- või haldusnormid”]. Seetõttu see direktiiv käesolevas asjas käsitletavate lepingute suhtes kohaldamisele ei kuulu, millega on nõustunud kõik oma seisukohad esitanud osapooled.²¹ See selgitab ka seda, miks eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib juhiseid energiadirektiivides sätestatud läbipaistvuse nõude kohta, aga mitte seoses direktiiviga 93/13.

37. Ent arvestades, et A. Schulz, J. Egbringhoff ja komisjon väidavad, et kohtuotsuses RWE Vertrieb esitatud Euroopa Kohtu sedastusi direktiivis 93/13 sätestatud läbipaistvuse nõude kohta saab vahetult üle võtta käesolevasse konteksti, alustan ma selgitusega, miks ma ei pea seda kohaseks.

B. Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas RWE Vertrieb ja sellest tulenevad järeldused käesolevas asjas käsitletavate kohtuasjade suhtes

38. Kohtuotsuses RWE Vertrieb andis Euroopa Kohus selgeid juhiseid, millist mõõdupuud kasutada, kui kaalutakse selliste gaasi tarnimise lepingute tingimuste (eba)õiglust, mis – ehkki viitavad sõnaselgelt käesolevas asjas käsitletavate laadsetele liikmesriigi õigusnormidele, nimelt ABVGasV §-le 4 – sõlmitakse lepinguvabaduse alusel. Kohtuotsuses RWE Vertrieb käsitletud tüüptingimus, mille kohaselt asjaomane gaasitarnija jättis endale õiguse muuta hindu, kujutas endast lihtsat viidet sellistele sätetele. Need sätted omakorda lihtsalt viitasid kohalduvatele üldtariifidele ning tüüptingimustele. Vastuseks taotlusele selgitada läbipaistvuse nõude tähendust direktiivis 93/13 rõhutas Euroopa Kohus vajadust tagada, et lepingus oleks läbipaistvalt esitatud tasude *muutmise põhjus ja viis*. See võimaldab tarbijal nende tasude võimalikke muutusi ette näha lihtsate ja arusaadavate kriteeriumide alusel. Lisaks peeti selliste tüüptingimuste õigluse hindamisel väga tähtsaks ka õigust leping üles öelda.²²

39. Jättes eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesandeks hinnata tüüptingimuste õiglust, märkis Euroopa Kohus selgelt, et kohustus teavitada tarbijat hindade muutmise põhjusest ja viisist ning tema õigusest lepingust taganeda ei ole täidetud pelgalt lepingu tüüptingimustes sisalduva viitega õigusaktile, milles on määratud kindlaks poolte õigused ja kohustused. Kohtuotsuses RWE Vertrieb leiti, et on eriti tähtis, et müüja või tarnija teavitab tarbijat asjaomaste sätete sisust – või õigemini neist sätetest tulenevatest õigustest – enne lepingu sõlmimist.²³ Minu meelest oli selline järeldus põhjendatud, arvestades, et kõnealused liikmesriigi eeskirjad lihtsalt viitasid kohalduvatele üldtariifidele ning tüüptingimustele.

40. Kui see tõlgendus vahetult käesolevasse konteksti üle tuua, siis oleks vältimatuks järelduseks, et taolised liikmesriigi õigusnormid, nagu on praegu vaidluse all eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses, ei vasta energiadirektiivides sätestatud läbipaistvuse nõudele. Ehkki käesolevas asjas käsitletavat liikmesriigi õigusnormid tagavad, et lepingu võib üles öelda, kui tarbija ei nõustu teenuseosutaja ühepoolse hinnamuudatusega, ei nõuta neis asjaomaselt elektri- või gaasitarnijalt tarbija *teavitamist* hindade muutmise põhjusest ja viisist.

41. Hoiataksin kohtuotsuse RWE Vertrieb sellise kaugeleulatuva tõlgenduse eest.

42. Nagu eespool märgitud, olid kohtuotsuses RWE Vertrieb kaalutud lepingud sõlmitud lepinguvabaduse alusel. Ent nende lepingute tüüptingimustes olevad sätted gaasihindade muutmise kohta viitasid liikmesriigi õigusaktile (konkreetsemalt ABVGasV §-le 4), mis reguleerib selliseid universaalteenuse lepinguid nagu käesolevas asjas. Kohtuasjas RWE Vertrieb käsitletud

21 — Seetõttu ma ei käsitle üldisemat ja selgelt vaieldavat küsimust selle kohta, mida võivad endast kujutada lepingutingimused, mis „tulenevad kohustuslikest [õigus- või haldusnormidest]”.

22 — Kohtuotsus RWE Vertrieb, punkt 55 ning otsuse resolutsioon.

23 — *Ibidem*.

tüüptingimused viitasid liikmesriigi õigusaktile, mis ei öelnud midagi selle kohta, millises olukorras on hinnamuudatused lubatud. Lisaks ei pidanud kõnealune liikmesriigi õigusakt silmas kohtuotsuses RWE Vertrieb käsitletute laadseid lepinguid, vaid ainult universaalteenuse lepinguid.²⁴ Sellises olukorras ei pidanud Euroopa Kohus pelka viidet sellistele sätetele, ilma et oleks lähemalt selgitatud nende sisu, kooskõlas olevaks „direktiivi 93/13 artiklitega 3 ja 5 *koostoimes* direktiivi 2003/55 artikli 3 lõikega 3” (kohtujuristi kursiiv).²⁵

43. Saksamaa valitsus märgib, et kohtuotsuses RWE Vertrieb kaaluti direktiivis 93/13 ja gaasidirektiivis sätestatud läbipaistvuse nõuete tagajärgi kogumis. Minu arvates välistab fraasi „*koostoimes*” kasutamine kohe võimaluse kanda Euroopa Kohtu tõlgendus kohtuotsuses RWE Vertrieb üle sellistesse teistesse kontekstidesse nagu käesolevas asjas käsitletavat põhikohtuasjad, kus direktiiv 93/13 ei kuulu kohaldamisele.²⁶ Arvestades kohtuotsuses RWE Vertrieb käsitletud õigusraamistikku ning viiteid direktiiviga 93/13 seotud kohtupraktikale²⁷, näib mulle selge, et Euroopa Kohtu tõlgenduse põhifookus oli suunatud direktiivi 93/13 asjakohastele sätetele.

44. Nagu Euroopa Kohus möönis, on direktiivi 93/13 kohaldamisalast selliste lepingutingimuste välistamine, mis kajastavad teatavat lepinguliiki reguleeriva liikmesriigi õigusakti sätteid, õigustatud asjaoluga, et asjaomased huvid on juba tasakaalustatud. Õigustatult tulebki eeldada, et liikmesriigi seadusandja on kohaselt tasakaalustanud selliste lepingute poolte kõik õigused ja kohustused.²⁸

45. Käesolevas asjas on see just nii.

46. Ei tohi mööda vaadata asjaolust, et vastupidi kohtuotsuses RWE Vertrieb kaalutud lepingutele – mis olid tahtlikult välja jäetud universaalteenuse lepinguid käsitleva liikmesriigi õiguse kohaldamisalast – reguleerib käesolevas asjas käsitletavaid lepinguid just nimelt see liikmesriigi õigus, nimelt ABVGasV (ning samuti AVBEltV ja StromGvV). Nagu Euroopa Kohus märkis, ei saa poolte väljendatud tahet laiendada neid norme ka teistsugusele lepingule võrdsustada seadusandja poolt lepingupoolte kõikide õiguste ja kohustuste tasakaalustamisega.²⁹

47. Seetõttu ma nõustun täielikult Saksamaa valitsusega, et olukorras, kus direktiiv 93/13 ei kuulu kohaldamisele, saab ainus alus, millelt hinnata, kas vaidlusalune liikmesriigi õigus vastab energiadirektiivides sätestatud läbipaistvuse nõudele, peituda neis direktiivides endis. Heidan nüüd mõningat valgust sellele nõudele.

C. Lâbipaistvuse nõue energiadirektiivides

48. Lepingutingimuste lâbipaistvuse nõue on sätestatud elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 ning gaasidirektiivi artikli 3 lõikes 3. Need mõlemad sätted on mõeldud tagamaks – koos üldmise eesmärgiga liberaliseerida energiasektor – „tarbijakaitse kõrge tase, eriti seoses lepingutingimuste lâbipaistvuse, üldise teabe ning vaidluste lahendamise mehhanismidega”.

49. Võib väita, et nende sätete sõnastusest on vähe abi selle tuvastamisel, mida võib hõlmata „lepingutingimuste lâbipaistvus”. On võimalik väita nagu komisjon, et olenemata erinevustest käesoleva asja ning kohtuotsuse RWE Vertrieb aluseks olnud asjaolude vahel, on põhjendatud tõlgendada energiadirektiivide lâbipaistvuse nõuet samamoodi, nagu tõlgendatakse direktiivis 93/13 sätestatud lâbipaistvuse nõuet. See oleks vajalik muu hulgas tarbijate kaitsmiseks.

24 — Vt kohtuotsus RWE Vertrieb, punktid 17 ja 18.

25 — *Ibidem*, punkt 55 ning otsuse resolutsioon.

26 — Vt samuti minu ettepanek kohtuasjas C-95/12: komisjon vs. Saksamaa, milles otsus tehti 22. oktoobril 2013 (ettepaneku punkt 32).

27 — 26. aprilli 2012. aasta otsus kohtuasjas C-472/10: Invitel (punktid 24, 26 ja 28).

28 — Kohtuotsus RWE Vertrieb, punkt 28. Vt ka kohtujurist Trstenjaki ettepanek samas asjas, punkt 47.

29 — *Ibidem*, punkt 29.

50. Illustreerimaks, miks ma selle lähenemisega ei nõustu, käsitlen esiteks direktiivi 93/13 ja energiadirektiivide kehtestamise erinevaid põhjusi ning seda, kuidas need põhjused mõjutavad vastavalt kauplejatele ja teenuseosutajatele kehtestatud nõudeid. Seejärel täpsustan, kuidas minu arvates on võimalik energiaturu liberaliseerimise kontekstis teenuseosutajate ja tarbijate erinevad huvid ühildada.

1. Vabalt sõlmitavad lepingud vastandatuna lepingutele, mis sõlmitakse universaalteenuse osutamise kohustuse raames

51. Nagu eespool on selgitatud, leidis Euroopa Kohus kohtuotsuses RWE Vertrieb, et teave tulevaste hinnamuutuse põhjuste, eelduste ja ulatuse kohta tuleb anda *enne* lepingu sõlmimist. Sellistes asjades, nagu on menetluses eelotsusetaotluse esitanud kohtus, ei ole minu meelest vajadust nii kaugele minna. Selle põhjuseks on direktiiviga 93/13 ja energiadirektiividega hõlmatud lepingute erinev kontekst.

52. Eriti oluline asjaolu on see, et lepinguvabaduse raames, kus kohaldub direktiiv 93/13, on kauplejal vabadus *mitte* sõlmida lepingut mõne tarbijaga.³⁰ Samuti on neil erinevalt universaalteenuse osutamise kohustuse alusel tegutsevatest teenuseosutajatest võimalik hindu muuta, ilma et oleks vaja järgida elektridirektiivis ja gaasidirektiivis sätestatud mõistlikkuse põhimõtet (vastavalt artikli 3 lõige 5 ning A lisa punkt g). Sellises tarbija ja kaupleja vahelises lepingulises suhtes on tarbija kahtlemata nõrgemas positsioonis. See on nii eriti seetõttu, et tarbijal on professionaalsete kauplejatega võrreldes ainult piiratud läbirääkimisjõud (eriti mis puudutab lepingute tüüptingimusi).

53. Sellises olukorras on vaevalt võimalik ülehinnata kogu teabe omamise tähtsust enne lepingu sõlmimist.³¹ Lõppanalüüsis võimaldab see teave teha tarbijal teadliku valiku kauplejate vahel ning sisuliselt võrrelda nende ettevõtjate pakutavate lepingute tüüptingimusi.³² Tarbijal aitab eri ettevõtjate vahel valida see – nagu Euroopa Kohus näib olevat kohtuotsuses RWE Vertrieb möönnud –, kui ta on enne lepingu sõlmimist teadlik tulevaste hinnamuudatuste põhjusest ja nende arvutamise viisist.

54. Seevastu lepingud, mille suhtes kehtib elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 ja gaasidirektiivi artikli 3 lõikes 3 sätestatud universaalteenuse osutamise kohustus, toimivad teistsuguses kontekstis. Selleks kontekstiks on turu liberaliseerimine. Ent nagu eespool märgitud, on nii nende direktiivide põhjendustest³³ kui ka ettevalmistavatest materjalidest³⁴ näha, et tarnekindluse tagamist ning meetmete kehtestamist võrgust väljajäämise vältimiseks peetakse selle universaalteenuse osutamise kohustuse raames esmatähtsaks.³⁵

30 — Nihoul, *op. cit.*, selle kohta, kuidas ei saa automaatselt eeldada, et kõik tarbijad on kliente otsivatele ettevõtjatele võrdselt tähtsad ja väärtuslikud.

31 — Direktiivi 93/13 kehtestamise põhjuseks ongi just eesmärk parandada seda ebavõrdsust ning taastada tarbija ja kaupleja vaheline võrdsus. Vt selle kohta 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus C-415/11: Aziz (punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika).

32 — Ühe kommentaatori sõnul on see direktiivis 93/13 sätestatud läbipaistvuse nõude „konkurentsifunktsioon”. Vt Micklitz, H.-W., „Chapter 3. Unfair terms in consumer contracts”, Micklitz, H.-W., Reich, N. ja Rott, P., *Understanding EU Consumer Law*, Intersentia, Antwerp, 2009, lk 119–150, lk 138.

33 — Vajadust tagada tarnekindlus ning samal ajal ka universaalteenuse osutamine illustreerib elektridirektiivi põhjenduste 24 ja 26 ning gaasidirektiivi põhjenduste 26 ja 27 lugemine kogumis.

34 — KOM(2001) 125 (lõplik), lk 41.

35 — Energiasektori liberaliseerimisega seotud eesmärgid on kahetised. Ühelt poolt on eesmärgiks luua konkurentsile avatud turg ning teiselt poolt on eesmärgiks tagada, et energia tarnimine – mida peetakse üldist majandushuvi pakkuvaks – on tagatud nii laiaulatuslikult kui võimalik. Vt seoses gaasidirektiiviga 20. aprilli 2010. aasta otsus kohtuasjas C-265/08: Federutility jt (EKL 2010, lk I-3377, punkt 20 jj). Vt Bartl, M., „The affordability of energy: how much protection for the vulnerable consumers?”, *Journal of Consumer Policy*, (33) 2010, lk 225–245, lk 226.

55. On selge, et nende eesmärkide saavutamine eeldab, et teenuseosutajad jäävad majanduslikult jätkusuutlikuks. Selle üheks põhjuseks on see, et neilt nõutakse miinimumteenuse osutamist tüüptingimuste alusel kõigile selleks õigustatud tarbijatele olukorras, kus nende vabadus määrata hindu ja lõpetada soovimatute tarbijatega lepinguid on liikmesriigi õigusega oluliselt piiratud. Vastavalt näib võimalus, et teenuseosutajatel, kes tegutsevad universaalteenuse osutamise kohustusest tulenevate piirangute raames, peab olema võimalik kasvanud kulud tarbijatele edasi suunata kohase vahendina, millega tasakaalustada kahe peamise eesmärgi vaheline sisemine konflikt.

56. Selles suhtes märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kummagi energiadirektiivi A lisa punkt b, mis võimaldab lepingutingimusi ja hinda muuta, teadvustab selgelt, et universaalteenuse osutamise kohustuse piirangute raames tegutsevatel teenuseosutajatel on õiguspärane huvi suunata kulude suurenemine lepingu kehtivusajal edasi tarbijatele, ilma et neil oleks vaja leping üles öelda. See õigus hindu muuta näib olevat eriti põhjendatud, kui nende teenuseosutajate suhtes kehtib seadusest tulenev universaalteenuse osutamise kohustus sõlmida lepinguid teatavasse kategooriasse kuuluvate tarbijatega.

57. Vajadus suunata edasi suurenenud kulud, et tagada majanduslik jätkusuutlikkus, heidab kindlasti valgust põhjustele, miks universaalteenuse osutamise kohustuse kontekstis aktsepteeritakse ühepoolseid hinnamuutusi. Ent vajadus tagada majanduslik jätkusuutlikkus selgitab ainult osaliselt seda, mis võib lepingutingimuste läbipaistvuse nõudega kaasneda käesolevas konkreetse kontekstis. Kas see hõlmab kohustust teavitada tarbijat võimalike tulevaste hinnamuutuste alustest, eeldustest ja ulatusest? Ja kui see on nii, siis mis teave täpselt tuleb avaldada?

2. Kohase tasakaalu saavutamine tarbijate ja teenuseosutajate õiguste vahel universaalteenuse osutamise kohustuse raames

58. Vastupidi konkurentsile avatud turu aluspõhimõtetele on universaalteenuse osutamise kohustuse alusel tegutsev teenusepakkuja kohustatud sõlmima lepinguid isegi soovimatute tarbijatega ning tarnima neile elektrienergiat või gaasi mõistliku hinnaga.³⁶ Mulle on selge, et see kohustus kahjustab märkimisväärselt nende teenuseosutajate võimalusi muuta oma voli kohaselt hinnastruktuuri. Selle anomaalia leevendamiseks on sekkunud liikmesriigi seaduseandja vastavalt mõlema energiadirektiivi artiklile 3, et tasakaalustada „[nende] lepingute poolte kõiki õigusi ja kohustusi”.³⁷ Ent jääb küsitavaks, kas – arvestades neis sätetes sätestatud läbipaistvuse nõudeid – Saksamaa seadusandja on saavutanud selle tasakaalu õigesti, eriti arvestades vajadust kaitsta kaitsetumaid tarbijaid.

59. Võttes arvesse lepinguvabaduse alusel sõlmitavate lepingute ning universaalteenuse osutamise kohustuse ette nägevate sätete alusel sõlmitavate lepingute eespool kirjeldatud kontekstide põhimõttelist erinevust, ei näe ma usutavat põhjust tõlgendada elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 ning gaasidirektiivi artikli 3 lõikes 3 sätestatud läbipaistvuse nõuet selliselt, et see nõuab liikmesriikidel tagamist, et hinnamuudatuste alused, eeldused ja ulatus oleksid tarbijatele teada antud *enne* selliste

36 — Kohustus sõlmida leping sisaldub energiadirektiivide A lisa punktis a. Vt ka Bartl, *op. cit.*, kus käsitletakse energia hinna vastuvõetavust ning kus sisaldub analüüs erinevate lahenduste kohta, mida liikmesriigid on kasutanud selleks, et lahendada kaitsetumatele tarbijatele vastuvõetava hinnaga energia tagamise probleem. Lisaks ei tohi siin üle vaadata asjaolust, et energiasektoris mõistliku hinnaga universaalteenuse tagamise nõue on nüüd omandanud liidu tasandil esmase õiguse staatuse. Lisaks ERTL artiklile 14, mis käsitleb üldhuviteenuseid, nõuab Lissaboni lepingu protokoll 26 muu hulgas, et oleks tagatud universaalteenuse vastuvõetav hind.

37 — Kohtuotsus RWE Vertrieb, punkt 28.

lepingute sõlmimist.³⁸ Arvestades, et energiadirektiivide peamine eesmärk ei ole tarbijakaitse,³⁹ vaid turu liberaliseerimine, tuleb vajadus tarbijaid kaitsta ühitada elektrienergia ja gaasi tarnijate huvidega. Kui selles suhtes on vaja saavutada kohane tasakaal, siis minu meelest peavad liikmesriigid tagama, et see teave tehakse tarbijatele teatavaks samaaegselt hinnamuudatusest teatamisega. Seda järgmistel põhjustel.

60. Mis puudutab tarbijate õigusi, siis näib mulle, et siin on kaks eriti tähtsat elementi: õigus leping üles öelda ning õigus vaidlustada põhjendatud juhul hinnatõusu mõistlikkus.⁴⁰ Need õigused on omavahel seotud sedavõrd, et olemaks tõhusad nõuavad mõlemad, et tarbijal oleks piisav teave hinnatõusu põhjuse ja selle arvutamise meetodika kohta. Selline teave ei ole vajalik mitte ainult selleks, et tarbijal oleks võimalik hinnata, kas tasub leping üles öelda (kui see on võimalik) ja valida teine tarnija. Sellel on vaieldamatult oluline tähtsus ka tarbijale, kes peab otsustama, kas hinnatõus vaidlustada.

61. Muidugi nõuab see säte – olenemata mõlema energiadirektiivi A lisa punktiga b lubatavast hinnamuutuse ulatusest – liikmesriikidelt samuti selle tagamist, et tarbijatele on õigeaegselt teatatud lepingutingimuste muutmise kavadest. Lisaks peavad liikmesriigid tagama, et tarbijaid on teavitatud nende õigusest sellega seoses olemasolev leping üles öelda. Ent tarbijate õigused ei piirdu sellega.

62. Nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis, pakub A lisa punkt c siin erilist huvi, kuivõrd selle eesmärk on tagada, et tarbijad saavad läbipaistva teabe elektriteenustele juurdepääsu ja kasutamise suhtes kohaldatavate hindade, tariifide ja tüüptingimuste kohta. Teisisõnu, kui punkt b nõuab selgelt, et tarbijatele oleks tagatud õigus hinnatõusu korral leping üles öelda, siis punkt c lisab sellele nõudele uue kihi, nähes ette, et kohaldatavad hinnad peavad olema läbipaistvad. Vastupidi Saksamaa valitsuse esitatud argumentidele peab selleks, et selline läbipaistvus oleks tagatud siis, kui hindu on juba tegelikult muudetud, olema tarbijale avaldatud hinnamuudatuse alused, eeldused ja ulatus.

63. Seda arvestades ning pidades meeles, et liikmesriikidel on märkimisväärne kaalutusõigus energiadirektiivide rakendamisel liikmesriigi õigusse, usun ma, et liikmesriigi seadusandja otsustada tuleb jätta tehnilised üksikasjad, kuidas need põhjused ja hinnamuutmise meetod tarbijatele teatavaks tehakse. See kaalutusõigus ei või samas ulatuda otsuseni mitte midagi teha selleks, et tasakaalustada teenuseosutajate õigust hindu ühepoolselt muuta, nagu näib olevat olukord Saksamaal. Kui nõustutaks sellise kaalutusõigusega, siis kahjustaks see oluliselt energiadirektiivides sätestatud läbipaistvuse nõude tõhusust ning muudaks selle viimaks tähtsusetuks.

64. See viib mõistagi lõppkokkuvõttes lõpptarbijate eritasemelise kaitseni olenevalt sellest, kas direktiiv 93/13 kuulub kohaldamisele. On isegi võimalik väita, et see paneb kõige kaitsetumad tarbijad nõrgemasse positsiooni kui tarbijad, kellel on võimalik vabalt oma teenusepakkujat valida. Ent liidu seadusandja näib olevat seda aktsepteerinud. Mõlema energiadirektiivi A lisa viitab sellega seoses sõnaselgelt direktiivile 93/13, märkides, et kummagi direktiivi artiklis 3 viidatud meetmeid võetakse, „[i]lma et see piiraks tarbijakaitset käsitlevaid [liidu] eeskirju [eelkõige direktiivi 93/13].” Minu meelest on ainus mõeldav selgitus sellele see, et liidu seadusandja ei kavatsenud võrdsustada – lihtsalt

38 — Selles küsimuses ei nõustu ma põhimõtteliselt kohtujurist Trstenjaki analüüsiga, mis sisaldub tema poolt kohtuasjas RWE Vertrieb esitatud ettepaneku punktis 69 (milles viidatakse 50. joonealusele märkusele). Ta on seisukohal, et nii direktiiv 93/13 kui ka gaasidirektiiv on liidu tarbijakaitseõiguse instrumendid ning neid tuleb pidada teineteist täiendavaks (ja järelikult tõlgendada ühetaoliselt). Tema arvates kujutavad need instrumendid endast ühtset normistikku. Minu arvates põhineb selline seisukoht eksimusel. Kui direktiiv 93/13 on seotud tarbija(lepingu)õigusega, siis gaasi- ja elektridirektiiv käsitlevad täiesti teist õigusvaldkonda, nimelt turu liberaliseerimist ning universaalteenuse osutamise kohustuse kehtestamist lõpptarbijatele energia tarnimise kontekstis. Seda erinevust arvestades ma ei pea kohaseks ühendada juriidilise konstruktsiooni abil neis kahes erinevas raamistikus kasutatavate läbipaistvuse mõistete tõlgendused.

39 — Seda illustreerib muu hulgas energiadirektiivis kasutatav terminoloogia. Kui direktiiv 93/13 käsitleb lepinguid, mis sõlmitakse tarbijate ja kauplajate vahel, siis energiadirektiivid viitavad tarbijatele ja teenuse osutajatele. Samuti tasub märkimist, et meetmed, mida liikmesriigid peavad energiadirektiivide kohaselt võtma lõpptarbijate kaitsmiseks, võivad hõlmata nii kodutarbijaid kui ka väikesi ja keskmise suurusega ettevõtjaid.

40 — Ehkki seda ei ole *expressis verbis* energiadirektiivides sätestatud, kaasneb minu meelest universaalteenuse osutamise kohustusega nõue, et seda tuleb teha mõistliku hinnaga. Kui ei oleks võimalik vaidlustada hinnamuudatust, siis jääks mõistlikkuse nõue surnud kirjatäheks.

direktiivile 93/13 tehtava viite abil – energiadirektiividest tulenevat tarbija kaitstuse taset direktiivist 93/13 tuleneva kaitstuse tasemega. See on ilmne asjaolust, et sellekohane Euroopa Parlamendi ettepanek, mis esitati seadusandliku menetluse käigus, ei kajastu energiadirektiivide lõplikus redaktsioonis.⁴¹ Teisisõnu viitab see seadusandlik valik sellele, et direktiivis 93/13 sätestatud kaitse võib olla kõrgem ning et seda ei peaks vähemalt automaatselt üle võtma energiaspektori universaalteenuse osutamise lepingute konteksti.

65. Ent on igatahes selge, et sõnastades energiadirektiivide A lisa sätteid – ning eriti selle punkti b – pani liidu seadusandja erilist rõhku vajadusele tagada, et lõpptarbijatel oleks võimalik oma lepingud lõpetada, kui nad ei nõustu hinnatõusuga. Lepingulisest vaatenurgast näib see olevat muidugi õigustatud, kui arvestada seda, et tarnijate õigus muuta ühepoolselt hindu seab tarbija põhjendamatute hinnatõusude ohtu. Minu meelest on õigus leping lõpetada kõikide tarbijate jaoks ülitähtis olenemata sellest, kas neid võib pidada kaitsetuks või mitte. Et tarbija saaks seda õigust tõhusalt kasutada, peab ta olema saanud teabe hinnamuudatuse aluste, eelduste ja ulatuse kohta samaaegselt sellest hinnamuudatusest teada saamisega ja mitte hiljem.⁴²

66. Ehkki on tõenäoline, et tegelikkuses vaidlustaks vaid väga väike osa tarbijatest sellise teabe alusel hinnamuudatuse, on võimalik väita, et juba ainuüksi vajadus selline teave esitada hoiab teataval määral ära põhjendamatuid hinnatõuse. Selles mõttes annab energiadirektiivides sätestatud läbipaistvuse nõue oma panuse ka hindade hoidmisse „mõistlikul” tasemel, mis on üks neis direktiivides ette nähtud universaalteenuse osutamise kohustuse nurgakividest.

67. See toob mu järelduseni, et elektridirektiivi artikli 3 lõike 5 ning gaasidirektiivi artikli 3 lõike 3 õige tõlgenduse kohaselt ei ole neis sätetes sätestatud läbipaistvuse nõue täidetud seoses elektrienergia või gaasi tarnimisega kodutarbijatele universaalteenuse osutamise lepingu alusel, kui nende lepingute hinnamuudatusi reguleerivad liikmesriigi õiguse sätteid ei nõua tarnijatelt, et nad avaldaksid tarbijatele hinnamuudatuse alused, eeldused ja ulatuse *hiljemalt koos muudatusest teatamisega*.

68. Lisaks taotlevad TWS, SWA ja Saksamaa valitsus Euroopa Kohtult tema otsuse ajalise kehtivuse piiramist, kui ta leiab, et hindade muutmist käsitlevad Saksamaa õigusnormid on vastuolus liidu õigusega. Selgitan järgnevalt, et minu hinnangul on käesolevas asjas selle taotluse rahuldamine põhjendatud.

D. Kokkusobimatuse tuvastamise ajalise mõju tuleks piirata

69. Nagu on hästi teada, nõustub Euroopa Kohus oma otsuste ajalise kehtivust piirama ainult erandlikes olukordades, kui on täidetud kaks kumulatiivset kriteeriumi. See on põhjendatud, kuna Euroopa Kohtu poolt õigusnormile antud tõlgenduse eesmärk on selgitada ja täpsustada selle normi tähendust ja kohaldamisala, nagu seda tuleb või oleks tulnud mõista ja kohaldada alates selle jõustumise hetkest. Seda arvestades on esimeseks kriteeriumiks, et vastuolu tuvastamine peab endaga

41 — Tegelikult tegi parlament ettepaneku lisada neisse lisadesse veel üks punkt, mis oleks laiendanud direktiivi 93/13 kohaldatavuse energiaspektori universaalteenuse lepingutele, ent seda ei aktsepteeritud ega lisatud energiadirektiivide lõppversiooni. Vt selle kohta Euroopa Parlamendi 1. märtsi 2002. aasta raport ettepaneku kohta võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivide 96/92/EÜ ja 98/30/EÜ (mis käsitleb elektrienergia ja maagaasi siseturu ühiseeskirju) muutmiseks (A5-0077/2002) I osa, Seadusandlikud ettepanekud, muudatused 89 ja 160, lk 65, 66 ja 107. Vt ka minu kommentaar eespool 39. joonealuses märkuses kohtujurist Trstenjaki analüüsi kohta selles küsimuses.

42 — Kohtuistungil märgiti, et teenuseosutajad peavad liikmesriigi õiguse kohaselt kohtusse hagi esitamise korral avaldama tarbijale hinnamuudatuste kohta kogu asjakohase teabe. Ma ei usu siiski, et selline kohustus võib mingil tähendust omaval viisil asendada kohustust avaldada hinnamuudatuse alused, eeldused ja ulatus klindile siis, kui talle sellest hinnamuudatusest teatatakse, nagu nähtub kohtuasjast C-400/11, milles J. Egbringhoff püüdis tulutul saada seda teavet enne kohtumenetluse algatamist. Loomulikult peab selleks, et hinnata, kas hinnamuudatuse mõistlikkuse vaidlustamine võib olla edukas, see teave olema tarbijale kättesaadav juba enne kohtumenetluse alustamist.

kaasa tooma „tõsiste majanduslike tagajärgede tekkimise ohtu”. Hinnates, kas on tegemist sellise olukorraga, on eriti oluline arvatavalt õiguspäraselt kehtivate õigusnormide alusel heas usus loodud õigussuhete suur arv. Teine kriteerium on, et ebaseadusliku praktikani on viinud objektiivne ja märkimisväärne ebakindlus asjaomaste liidu õigusnormide tõlgenduse ja reguleerimisala suhtes.⁴³

70. Minu hinnangul on käesolevas asjas need mõlemad kriteeriumid täidetud.

71. Enne käesolevas asjas kaalutavate kohtuasjade olukordade käsitlemist tuleb siiski märkida, et samasuguse taotluse kohtuasjas RWE Vertrieb lükkas Euroopa Kohus kindlalt tagasi. Keeldumise aluseks oli sisuliselt asjaolu, et rahalised tagajärjed gaasitarnijatele ei sõltunud ainult Euroopa Kohtu poolt asjaomastele liidu õigusnormidele antud tõlgendusest. Pigem peeti neid tagajärgi lõppkokkuvõttes sõltuvaks eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangust vaidlusaluste lepingutingimuste õiglusele iga üksikjuhtumi asjaolusid arvestades.⁴⁴

72. Seevastu⁴⁵ käesolevas asjas on meil tegemist olukorraga, kus Euroopa Kohtul ei paluta mitte ainult *teiste* liidu õigusnormide tähenduse selgitamist, vaid ja kõige põhilisemalt otsustamist, kas asjaomased Saksamaa õigusnormid on kooskõlas liidu õigusega.

73. Seetõttu ma ei kahtle, et vastuolu leidmine tähendaks tõsiste rahaliste tagajärgede ohtu asjaomastele elektri- ja gaasitarnijatele. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu loogika kohaselt sõltub elektri- ja gaasitarnijate õigus hindu muuta viisist, kuidas Euroopa Kohus määratleb elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 ning gaasidirektiivi artikli 3 lõikes 3 sätestatud läbipaistvuse nõude tähenduse ja ulatuse. Kui Euroopa Kohus järgib minu lähenemist neis kohtuasjades tõusetunud tõlgendusküsimustele, siis oleksid eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses olevates kohtuasjades käsitletavad hinnamuudatused tühi.

74. Pole vaja öelda, et sellise tulemuse mõju kogu Saksamaa energiasektorile oleks kaugel tähtsusetust.⁴⁶ Seda järeldust ei mõjuta minu meelest asjaolu, et selliste tarbijate arv, kellele tarnitakse energiat universaalteenuse lepingute alusel, näib Saksamaal pidevalt vähenevat.⁴⁷ Ehkki mittevastavuse tuvastamisest tulenevad rahalised tagajärjed sõltuvad kindlasti liikmesriigi kohtu kohaldatavast aegumisest (see küsimus tuleb ilmselt veel liikmesriigi tasandil lahendada)⁴⁸, ei saa minu hinnangul välistada „raskete majanduslike tagajärgede tekkimise ohtu”. Isegi kui Euroopa Kohtu otsusest mõjutatud tarbijate arv sõltub kindlasti ka kohaldatavast aegumisest, tuleb eeldada – arvestades universaalteenuse lepingute sõlmimise vähenemist –, et see arv on (märkimisväärselt) suurem kui TWS-i poolt kohtuistungil 2013. aasta kohta esitatud prognoos.⁴⁹

43 — Näiteks vt 10. mai 2012. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-338/11–C-347/11: FIM Santander Top 25 Euro (punkt 60 ja seal viidatud kohtupraktika).

44 — Kohtuotsus RWE Vertrieb, punkt 60.

45 — Ent kui Euroopa Kohus peaks laiendama kohtuotsuses RWE Vertrieb esitatud põhjenduskäiku sellistele asjaoludele nagu käesolevas asjas, siis oleks ebaloogiline rahuldada taotlus piirata sellise kohtuotsuse ajalist kehtivust, milles vaid kinnitatakse varasemas asjas juba paika pandud tõlgendust. See on nii, kuna nüüdseks puudub „objektiivne ja märkimisväärne ebakindlus asjaomaste liidu õigusnormide tõlgenduse ja reguleerimisala suhtes”.

46 — TWS-i poolt kohtuistungil esitatud arvamete kohaselt tarnitakse käesoleval ajal universaalteenuse lepingute alusel elektrienergiat ja gaasi vastavalt 18 ja 4 miljonile kodutarbijale.

47 — Seda arengut seletab – nagu kohtuistungil märgiti – asjaolu, et tarbijad vahetavad järjest sagedamini tarnijaid ja otsustavad konkurentsile avatud turul pakutavate erilepingute kasuks.

48 — Kohtuistungil tõstatati küsimus kohalduvast aegumistähtajast. Ehkki kohtupraktikas puudub vaidlus selle üle, et *erilepingutest* tulenevad nõuded aeguvad kolme aasta möödumisel, ei ole veel paika pandud, milline on aegumistähtaeg universaalteenuse lepingute puhul. Miski ei viita sellele, et pikem, kümneaastane aegumistähtaeg oleks juba eelduslikult välistatud.

49 — Vt eespool 47. joonealune märkus.

75. Sellest hoolimata ei ole märkimisväärsete rahaliste tagajärgede oht reeglina piisav, et kohtuotsuse ajalise kehtivuse piiramise taotlus oleks edukas. Nagu ma olen teises asjas selgitanud,⁵⁰ tähendaks teistsugune lähenemine, et – vastupidi aluspõhimõttele rahuldada selline taotlus ainult erandlike asjaoludel – koheldaks sellisel juhul kõige tõsisemaid ja pikaajalisemaid rikkumisi kõige soodsamalt. Seetõttu peab olema täidetud ka teine kriteerium, mis ühendab omavahel nõuded, et asjaosalised peavad olema tegutsenud heas usus ning et valitsenud peab olema tõeline ebakindlus asjaomaste liidu õigusnormide tähenduse ja reguleerimisala suhtes.

76. Isegi see kriteerium näib olevat eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses olevates asjades täidetud.⁵¹ Esiteks on selge, et elektri- ja gaasitarbijad on heas usus muutnud hindu liikmesriigi õiguse alusel, mida peeti seaduslikult kehtivaks. Teiseks, nagu olen eespool näitlikustanud, puudub objektiivne põhjus laiendada Euroopa Kohtu sedastusi kohtuotsuses RWE Vertrieb olukordadele, milles ei kehti direktiiv 93/13. Kui eeldada, et need sedastused ei ole käesolevas asjas vahetult asjakohased, siis energiadirektiivides sätestatud läbipaistvuse nõude tõlgendamise kohta ei ole käesoleva ajani esitatud ühtegi eelotsusetaotlust. Nagu käesolev ettepanek demonstreerib, valitseb selle nõude sisu suhtes märkimisväärne ebakindlus. Ainult Euroopa Kohus saab selle ebakindluse kõrvaldada, tehes käesolevas asjas eelotsuse.

77. Neid kaalutlusi arvestades teen ettepaneku, et Euroopa Kohus rahuldaks käesolevas menetluses esitatud taotluse piirata oma otsuse ajalist kehtivust, kui ta peaks minuga nõustuma ja asuma seisukohale, et asjaomased liikmesriigi õigusnormid ei vasta elektridirektiivi artikli 3 lõikes 5 ning gaasidirektiivi artikli 3 lõikes 3 sätestatud läbipaistvuse nõudele.

IV. Ettepanek

78. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Bundesgerichtshofi esitatud eelotsuse küsimustele järgmiselt:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2003. aasta direktiivi 2003/54/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 96/92/EÜ, artikli 3 lõike 5 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2003. aasta direktiivi 2003/55/EÜ maagaasi siseturu ühiseeskirjade kohta ning direktiivi 98/30/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta artikli 3 lõike 3 õige tõlgenduse kohaselt ei ole neis sätetes sätestatud läbipaistvuse nõue täidetud seoses elektrienergia või gaasi tarnimisega kodutarbijatele universaalteenuse osutamise lepingu alusel, kui nende lepingute hinnamuudatusi reguleerivad liikmesriigi õiguse sätted ei nõua tarnijatelt, et nad avaldaksid tarbijatele hinnamuudatuse alused, eeldused ja ulatuse *hiljemalt koos muudatusest teatamisega*.

Eelviidatud õigusnormide tõlgendus ei jõustu enne kuupäeva, mil Euroopa Kohus teeb oma otsuse käesolevates asjades.

50 — Vt minu ettepanek kohtuasjas C-82/12: Transportes Jordi Besoara, milles otsus tehti 27. veebruaril 2014 (ettepaneku punkt 54).

51 — See on muidugi nii ainult niivõrd, kui võrd Euroopa Kohus ei leia, et kohtuotsuses RWE Vertrieb määratletud põhimõtteid järgides on kõrvaldatud igasugune kahtlus liikmesriigi eeskirjade kooskõla suhtes energiadirektiivides sätestatud läbipaistvuse nõudega.